

novu ljestvicu vrednota koja se u ovo naše vrijeme sve jasnije nameće vlastitom unutarnjom snagom. Važnost, pak, odluke da se svi ozbiljno pozabavimo etičnošću i na individualnoj i na grupnoj razini, možda najbolje ističe sam autor tvrdnjom da: “katastrofalne posljedice neetičkih ponašanja na raznim područjima života, koje krajem ovog stoljeća doživljavaju svoju kulminaciju, tjeraju čovjeka na razmišljanje o nužnosti etičkog ponašanja za preživljavanje čovjeka na ovoj zemlji”.

Na kraju je još potrebno istaknuti da, iako je knjiga tiskana 1997. godine, njezina aktualnost nije dovedena u pitanje. Ona je nesumnjivo još uvijek pažnje vrijedan doprinos u, kod nas i dalje oskudnoj, ponudi kvalitetnijeg štiva s područja socijalnog učenja Crkve.

Željka Bišćan

SOCIJALNA DRŽAVA

Slobodno poduzetništvo i državna skrb

Đuro Njavro

Panliber, Osijek – Zagreb – Split, 1998.

Knjiga Đure Njavre podijeljena je u četiri poglavlja. Prvo poglavlje (17 stranica) nosi naslov *Gospodarstvo u crkvenom socijalnom nauku*. Autor, bez ozbiljnije teorijske utemeljenosti i analize širih povijesnih okvira, uvodno raspravlja o Katoličkoj crkvi i gospodarstvu. To je uvod u tekst koji autor naziva *Papinske poslanice*. Ukratko se izlažu okolnosti nastanka, glavne poruke i sažeci poslanica *Rerum novarum*, *Quadragesimo anno*, *Mater et Magistra*, *Pacem in terris* i *Laborem exercens*. Autor poslanicu *Rerum novarum* prevodi kao “Novosti”, premda se kod nas uvriježio prijevod “Nove stvari”. Raspravljajući o navedenim poslanicama autor neće zadovoljiti znatiželju obrazovanijeg čitatelja, jer ne navodi gdje se mogu naći prijevodi ovih poslanica, tim više jer bi time trebao dokumentirati i svoje citate.

Autor ne navodi razloge odabira ovih poslanica. Zašto tu nema poslanice *Centesimus*

annus? Po važnosti i tematici kojom se bavi sigurno je nezaobilazna poslanica. Autor ju čak i ne spominje.

Autor ima nekoliko unaprijed zadanih teza, kao na primjer o dvadesetom stoljeću kao kraju socijalističkog gospodarstva. Uglavnom, njemu izmiče glavna tema odnosa gospodarstva i socijalnog nauka Katoličke crkve.

U drugom poglavlju, najkraćem u cijeloj knjizi (jedva devet stranica) *Socijalna država i tržišno gospodarstvo*, autor raspravlja o pojmu socijalne države, značajkama socijalne države i tiptologiji socijalne države. Za njega je socijalna država “... ona država koja u uvjetima privatnog tržišnog gospodarstva preuzima odgovornost za uklanjanje uzroka i ublažavanje posljedica siromaštva, životne ugroženosti i nesigurnosti te uspostavu određenih, dogovorenih standarda usluga svim svojim građanima” (29). Raspravljajući o pojmu socijalne države autor se ne bavi vremenom njenog nastanka niti se poziva u ovoj temi na neku literaturu.

Autor izlaže svoju tezu na sljedeći način: “Novi pristup u socijalnoj politici više ne polazi od socijalnog pitanja kao odnosa društvenih klasa i slojeva, nego od pojedinca i obitelji, bez obzira na njihov socijalni status ili uzroke njihovih problema” (29). Ova teza se provlači i kroz druge tekstove u knjizi i proturječi nalazima G. Esping-Andersena (1990.) objavljenima u već klasičnoj knjizi o socijalnoj državi *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press. Naime, Esping-Andersen socijalne probleme stavlja u srž političkih ideja i sukoba oko razvoja socijalne države. Političke stranke koje zastupaju radništvo glavna su intervenirajuća varijabla u razvoju socijalnih režima. Nadalje, sam pojam socijalna država (*welfare state*) u tradiciji britanskog liberalizma nastao je iz političkih razloga kako bi se doprinijelo rješavanju nagomilanih socijalnih problema i pokazala nadmoć nad boljševizmom i fašizmom. U tradiciji ovakvih političkih previranja povezanih s važnim socijalnim pitanjima nastale su i Bismarckove socijalne reforme koje su bitno obilježile tip socijalnih država u europskim kontinentalnim zemljama.

Njavro konstatira da je socijalna država općenito u krizi. Međutim, čitatelj neće moći dokučiti uzroke i razmjere te krize.

Raspravljajući o značajkama socijalne države, autor nas informira o rastu socijalnih troškova u europskim zemljama. Međutim, ne

navode se izvori ovih informacija. Naslov *Značajke socijalne države* može zavesti čitatelja, jer autoru nedostaje teksta kako bi ozbiljno razložio ovu temu.

U tipologiju socijalnih politika, socijalnih država i socijalnih režima autor nije upućen. U početku on navodi tri tipa socijalnih država, bez pozivanja na literaturu, da bi se poslije zadržao na razlikama rajnskog (njemačkog) i neo-američkog modela. U tom smislu za njega je relevantan problem konkurentnosti na svjetskom tržištu, visina poreza i smanjenje socijalnih doprinosa.

Tekst ove vrste zaslužio bi, ako ne istraživača, barem navođenje važnih imena za razvika socijalne države u političkom smislu, kao što su Bismarck i Beveridge.

Treće poglavlje (34 stranice) nosi izazovan naslov *Hrvatska kao socijalna država*. Pomnijim čitanjem moglo bi se zaključiti da se radi o tekstu koji je pisan za neku drugu prigodu i temu te da mu je onda autor dao spomenuti naslov. Autor spominje udio troškova zdravstva i mirovinskog sustava od 23% BDP, udio javne potrošnje u BDP od gotovo 50% te intervenciju za uklanjanje posljedica rata i zaključuje da je prema tim parametrima "... Hrvatska itekako socijalna država" (42). Hrvatska je zaista socijalna država, ali to bi trebalo uvjerljivije izložiti i možda vidjeti koji tip socijalne države je u nas u nastanku. Zgodno bi bilo vidjeti što su o tome rekli strani autori ili što potiču velike i utjecajne organizacije, kao na primjer Svjetska banka.

Njavro drži da je ideja "... socijalne države posebno utemeljena u programu političke stranke koja posljednjih sedam godina vodi Hrvatsku" (42-43). Autor se ne izjašnjava što se dogodilo s tom idejom. Koliko je ona realizirana? U iskustvima europskih zemalja trebali bismo naći smjernice za pronalaženje vlastitog modela. Hrvatski optimum, prema autoru, treba tražiti između socijalne pravde s primjerenom socijalnom politikom te zahtjeva za "jeftinijom državom, većom štednjom i bržim ekonomskim rastom".

Autor dalje raspravlja o pojmu socijalne politike i kaže da je pojam socijalne države ušao i kao ustavna odrednica Republike Hrvatske, te da nema točno određeno ustavno-pravno i administrativno značenje. Međutim, odluke Ustavnog suda o mirovinama, zdravstvenom osiguranju i stanovanju demantiraju

autorove stavove. Autor, nadalje, zastupa tezu da nije stvorena jedinstvena definicija i terminologija u ovom području, premda su prilično razvijena znanstvena istraživanja socijalne uloge države i socijalne politike. Teško je dokučiti što je autor s tim htio reći. Definicije i terminologije slijede tradicije pojedinih socijalnih režima, sami pojmovi imaju različito značenje za pojedine istraživače. Istraživač iz SAD-a i Njemačke pod pojmom socijalne države ne podrazumijevaju istu stvar. Međutim, brojna komparativna istraživanja u ovoj oblasti govore da terminologija i definicije nisu problem.

Autoru, prema njegovom razumijevanju termina socijalna država "... država blagostanja (*welfare state*) i socijalnog (socijalno-tržišnog) gospodarstva (*social economy*)" (45) nije jasna terminologija socijalne države i njeno prevođenje na hrvatski jezik.

Autor ponovno definira socijalnu državu te navodi odrednice o socijalnoj državi koja modificira tržišne zakonitosti, koje su slične, ali ponovno bez navoda literaturo, dobro poznatoj definiciji A. Briggs iz članka "The Welfare State in Historical Perspective", *Archiv. Europ. Sociol.*, II. 1961.

Nadalje, autor govori o mjerama socijalne politike po posebnim područjima. Ponovno se radi o prepričavanju definicija iz literature bez navoda.

Na stranici 49 autor ponavlja tekst o socijalnoj državi već napisan na stranicama 30-31, samo što se dio teksta na stranici 49 posebno grafički podcrtava.

Značajan dio ovog poglavlja posvećen je temi mirovina ili, kako to autor svojim terminom zove, mirovinskoj politici. Tu se ponovno očito radi o tekstu pisanom za neku drugu prigodu. Autor se odmah baca na drugi i treći stup reforme mirovinskog sustava koji će, smatra, imati učinke u kratkom roku i odraziti se na tržište kapitala. Što je i zašto je potrebna reforma mirovinskog sustava autor uvodno ne objašnjava.

Raspravlajući o ovoj temi autor nas prvi put upućuje na dvije knjige koje se u ovom slučaju bave temom mirovina. Autor potom objašnjava prvi i drugi stup reforme mirovinskog osiguranja s podacima koji opisuju situaciju u Hrvatskoj. Ovaj dio knjige zapravo je najvredniji. Kada bi ga se ozbiljno uredilo, mogao bi biti zanimljivo štivo. Autor ovdje iznosi svoj

manifest za reformu sustava mirovinskog osiguranja, ali pri tome ne spominje mišljenja domaćih stručnjaka i istraživanja. Ovaj dio knjige usko je povezan s autorovim praktičnim bavljenjem politikom mirovinskog fonda.

Na dvije stranice teksta autor govori i o stambenoj politici. To je ponovno autorov politički manifest, dijelom sigurno nastao i njegovom praktičnom inicijativom u ovoj oblasti, bez jasnije analize problema i naznaka mogućnosti za njihovim prevladavanjem.

Četvrti dio knjige *Razgovori o socijalnoj politici* čini više od polovine knjige i sadrži zbirku autorovih razgovora koje je dao različitim domaćim medijima i časopisma. Dominantne teme su stanovanje i stambena politika te reforma mirovinskog sustava.

Knjiga je dio izdavačke biblioteke političke publicistike. Knjizi nedostaje predgovor kako bi se čitatelja pobliže uputilo kome je namijenjena i s kojim ciljem je napisana.

Knjiga pripada publicističkom žanru, a autor je osoba koja je uključena u politiku ali istovremeno pripada i akademskoj zajednici, pa stoga sam naslov knjige može zaintrigirati znatiželjnike. No po svemu sudeći, autor nije upoznat s temom socijalne politike, socijalne države te socijalnog učenja Katoličke crkve. To je glavni razlog skromnih publicističkih dosega ovog necjelovitog djela.

Dobronamjerne i neupućene čitatelje ova će knjiga, na razini političke publicistike, zbuditi i neće ih uputiti u naslovljene probleme.

Panliberu treba zamjeriti zbog loše obavljenog uredničkog i izdavačkog posla, utoliko više što je pod istim naslovom već ranije objavio knjigu o socijalnoj državi (vidjeti naš prikaz u *Reviji za socijalnu politiku* 3/1995.).

Gojko Bežovan

PEOPLE'S ECONOMY Approaches Towards a New Social Economy in Europe

Bauhaus Dessau Foundation
European Network for Economic
Self-Help and Local Development
Dessau, 1996.

Ova je knjiga zbornik radova europskog kongresa *Wirtschaft von unten - People's Economy*, održanog 1994. godine u Dessau, Njemačka. Ovaj je kongres nastavak aktivnosti, započetih 1992. godine u Berlinu, kada se okupilo nekoliko stotina lokalnih praktičara iz europskih zemalja radi razmjene iskustava o strategijama borbe protiv nezaposlenosti, siromaštva i zagađivanja okoliša. Tada je osnovana udruga *European Network for Economic Self-Help and Local Development*.

U uvodu se polazi od stava da koncept *socijalne ekonomije* ima svoje korijene u realnom okruženju socijalnih poduzeća koja povezuju ekonomske i socijalne ciljeve na praktičan način. Kad povežemo lokalne strategije i socijalno-ekonomske ciljeve, dolazimo do solidne osnove za preživljavanje lokalnih zajednica. U sve većem broju europskih zemalja suočeni smo s rastom *ekonomske solidarnosti* preko zajednica i neprofitnih udruga. Što se tiče gospodarstva, ono nije više u isključivoj domeni privatnih trgovačkih poduzeća i njihovih predstavničkih organizacija. Neprofitni, *treći sektor*, postaje sve važniji jer su analize pokazale kako se upravo u njemu otvorio veliki broj novih radnih mjesta.

Knjiga je podijeljena na dva dijela. Prvi dio knjige nosi naslov *Pristupi novoj socijalnoj ekonomiji u Europi*, a podijeljen je na četiri poglavlja. Drugi dio knjige donosi informacije o kongresu, predstavljanim projektima s bogatim ilustracijama. Na kraju se nalaze kratke biografije autora i adresar organizacija sudionika kongresa.

Prvo poglavlje s naslovom *Ekonomske koncepti za socijalne perspektive* sadrži sedam članaka.

R. Douthwaite u članku *Razvoj paralelne ekonomije* polazi od pretpostavke da je najteži korak u izgradnji lokalne ekonomije koja će biti alternativa svjetskom sustavu, obveza neko-